

ТРИ ШЛЯХИ У ВИХОВАННІ

Батьки у всьому світі, виховуючи своїх дітей, можуть іти одним з трьох шляхів: влади, поступливості або діалогу. Ось коротка характеристика цих шляхів.

ВЛАДА

Цей шлях опирається на переконання дорослого, що батьки завжди краще знають і мають рацію, демонструють дитині, хто головний. Дитина повинна підкорятися їхній волі, найкраще без дискусії. Батьки найчастіше виступають у ролі [контролера](#), ексекютора, судді, володаря, поліцейського, а іноді й ката. Такий образ батьків викликає у дитини почуття страху, злості, гніву, жалю, несправедливості, кривди, приниження, сорому. У дитини з'являється переконання, що батьки її не розуміють, можливо, не люблять.

У поведінці дитини може з'явитися опір, [брехня](#), покора, агресія, ворожість, бунт або лицемірство. Дитина може думати: „ніхто не прислухається до моєї думки, а, значить, мої думки дурні та нічого не варті. Я ні на що не здатна, якщо мене треба постійно контролювати, слідкувати за мною, перевіряти. Тільки батьки знають, що добре для мене”

Можливі наслідки для дитини – відсутність бажання змінюватися, залежність від думки та оцінок інших, нездатність творчо мислити, самостійно вирішувати проблеми, занижена самооцінка, відсутність віри у власні можливості. **Можливі наслідки для батьків** – почуття безсилля, нездатності вплинути на ситуацію, що посилюють незадоволення дитиною та собою як батьками. **Наслідки для родини** – холодність, неприязнь, емоційна відчуженість, ворожість, конфлікти. Родина перетворюється на поле битви.

ПОСТУПЛИВІСТЬ

На цьому шляху батьки заради „святого спокою” поступаються дитині, хоча це [суперечить](#) їхнім [відчуттям](#) і потребам. Вони підкоряються волі дитини, щоб уникнути конфронтації. Постать батьків поступлива, але наелектризована злістю, роздратуванням щодо „самолюбивої, сповненої бажань [претензій](#)” дитини.

Дитина відчувається у виграші - „Я перемогла”. Це породжує змішані почуття: тріумф, почуття провини, невпевненість, викликані відсутністю опору з боку дорослого. Вона може думати: „Всі повинні мені підкорятися”, „Найважливіші мої почуття і потреби”, „Батьки все зроблять заради мене, варто тільки бути впертою”. Свою волю дитина диктує за допомогою крику, плачу, шантажу, тиску. **Можливі наслідки для дитини** – відсутність почуття безпеки через своєрідну зміну ролей – батьки виявляються

„слабкими”, а дитина „сильною”. У дитини може розвинутися імпульсивний спосіб реагування, егоїзм, нездатність підпорядковуватися авторитетові, суспільним та етичним нормам, а також працювати в колективі (виникають проблеми в школі, з ровесниками). **Можливі наслідки для батьків** – неприязнь до дитини, безсилля, незадоволення собою як батьками, незадоволення з приводу постійних поступок дитині всупереч своїм потребам та почуттям. **Наслідки для родини** – відчуженість, холодність, неприязнь (батьки не можуть витримувати поведінку своєї дитини, їм не подобається бути з нею).

ДІАЛОГ

На шляху діалогу батьки передають дитині важливі для них цінності, враховуючи почуття та потреби дитини, а в ситуації конфлікту шукають спільне рішення, яке б задовольняло всіх зацікавлених. Батьки поважають почуття, потреби та думки дитини. Допомагають дитині розкривати свої можливості, сприяють ставленню її адекватної самооцінки. Також батьки поважають свої потреби та почуття, можуть твердо сказати „ні”, коли ситуація вимагає цього. Тому дитина може бути задоволена сама собою, відчувати повагу до власної думки та думки батьків (вчителів, інших людей), мати високе почуття власної вартості та відповідальності за свої вчинки. Дитина може думати: „Я можу сама приймати рішення, я можу бути відповідальною, я здатна багато на що і хочу спробувати свої сили, а якщо в мене не вийде, - спробую ще раз”.

Можливі наслідки для дитини – бажання співпрацювати з батьками, їй подобається бути з ними. У дитини розвивається впевненість у собі, повага до потреб і почуттів інших. **Можливі наслідки для батьків** – задоволення собою як батьками, почуття близькості, радість від перебування разом з дитиною, приязні стосунки з нею. Можливість виразити своє незадоволення (гнів, розчарування, злість), не ображаючи дитину. **Наслідки для родини** – менше конфліктів, бо вони вирішуються вчасно і за допомогою діалогу. Дитина вчиться самостійності та відповідальності. Розвивається конструктивні діалогічні стосунки між батьками та дітьми, формуються міцні емоційні зв'язки та вміння виявляти взаємну турботу та повагу.

КОРОТКО ПРО ТИПИ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Відокремлюють декілька стилів батьківського поводження з дитиною.

Для **авторитетного** стилю характерні високий рівень контролю та теплі відносини в родині. Такі батьки визнають і заохочують все більшу автономію своїх дітей, відкриті для спілкування з дітьми; допускають зміни власних вимог у розумних межах. Діти в таких родинях добре адаптовані: вони впевнені в собі, мають добре розвинутий самоконтроль і соціальні навички, вони добре вчаться в школі й мають високу самооцінку.

Для **авторитарного** стилю характерні високий рівень контролю та холодні стосунки в родині. Такі батьки віддають накази й чекають абсолютно точного їхнього виконання. Вони закриті для постійного спілкування з дітьми; встановлюють жорсткі вимоги й правила; не допускають їхнього обговорення; дозволяють дітям дуже обмежені прояви незалежності та самостійності.

Діти таких батьків зазвичай замкнуті, боязкі й похмурі, невибагливі й дратівливі; дівчатка залишаються пасивними й залежними протягом підліткового та юнацького віку; хлопчики можуть стати некерованими й агресивними.

Для **ліберального** стилю характерні низький рівень контролю та теплі стосунки. Батьки з таким стилем сімейного виховання недостатньо або зовсім не регламентують поведінку дитини; для них характерна безумовна батьківська любов. Вони відкриті для спілкування з дітьми, однак домінуючий напрямок комунікації – від дитини до батьків; дітям надано надлишок свободи при незначному керівництві батьків; батьки не встановлюють будь-яких обмежень. Діти в таких родинях схильні до неслухняності й агресивності, на людях поводяться неадекватно й імпульсивно, невимогливі до себе, хоча в окремих випадках можуть стати активними, рішучими й творчими людьми.

Для **індиферентного** стилю батьківської поведінки властиві низький рівень контролю та холодні відносини в родині. Такі батьки не встановлюють для дітей ніяких обмежень, байдужі до них, закриті для спілкування; через обтяженість власними проблемами не займаються вихованням дітей. Якщо байдужість батьків поєднується з ворожістю, дитину ніщо не утримує від того, щоб дати волю своїм найруйнівнішим імпульсам і виявляти схильність до деліквентної поведінки.

Загалом батьки з сильними заборонними тенденціями обмежують право дітей слідувати власним бажанням, активно вимагають від них підпорядкування і стежать за тим, щоб вони повністю виконували свої

обов'язки. На противагу цьому, батьки, для яких заборонні тенденції не характерні, менше контролюють дітей, пред'являють до них менше вимог і накладають менше обмежень на їхню поведінку й виявлення ними емоцій.

Батьківська теплота вказує на те, якою мірою батьки виявляють любов і схвалення. Щиросердечна теплота батьків знаходить своє відбиття в тому, що вони часто усміхаються своїм дітям, хвалять і підтримують їх, намагаються якнайменше критикувати своїх дітей, карати їх і виявляти своє незадоволення їхньою поведінкою. Жорстокі батьки, навпаки, критикують, карають, постійно відхиляють скарги й прохання дітей, рідко висловлюють свою любов або схвалення. Іншою крайністю є повна байдужість до стану та проблем дитини, її внутрішнього світу.